

Mülkiyet Haklarının Ekonomik Büyüme Üzerindeki Rolü: Ampirik Bir Uygulama

The Role of Property Rights on Economic Growth: An Empirical Application

Gökhan Karhan¹, Mücahit Çayın²

Öz

Mülkiyet haklarının ekonomik büyüme üzerindeki etkisinin araştırıldığı çalışmada Meksika, Türkiye, Endonezya ve Nijerya için 2007-2017 dönemine ait Kişi Başı Gayri Safi Yurtiçi Hasıla (KBGSYİH), Doğrudan Yabancı Yatırımlar (DYY) ve Uluslararası Mülkiyet Hakları İndeksi (IPRI) değişkenleri kullanılmıştır. Çalışmadan elde edilen sonuçlara göre doğrudan yabancı sermaye yatırımları ve mülkiyet hakları değişkenleri kişi başı gayrisafi yurtiçi hasıla üzerinde pozitif etkiye sahiptir. Öte yandan kısa dönemde doğrudan yabancı sermaye yatırımları ve mülkiyet hakları değişkenlerinden ayrı ayrı kişi başı gayrisafi yurtiçi hâsılaya nedensellik olduğu sonucuna varılmıştır. Yapılan araştırma, çalışma kapsamında ele alınan ülkelerin kalkınma süreçlerinde mülkiyet haklarının güvence altına alınmasının son derece önemli olduğunu göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: Ekonomik Büyüme, Mülkiyet Hakları, Doğrudan Yabancı Yatırımlar, GSYİH, Panel VAR

Abstract

This study have used per capita GDP, Foreign Direct Investments and International Property Right Index variables for investigating impact of property rights on economic growth for Mexico, Turkey, Indonesia and Nigeria for the 2007-2017 period. According to the results, foreign direct investment and property rights variables have a positive effect on GDP per capita. On the other hand, causality tests has shown in short term there is separately causality from foreign direct investments and property rights to economic growth. The research shows that it is very important to guarantee the property rights in the development processes of the countries covered in the study.

Keywords: Economic Growth, Property Rights, Foreign Direct Investment, GDP, Panel VAR

JEL: O11, O47, K11

Araştırma Makalesi [Research Paper]

Submitted: 17 / 12 / 2018

Accepted: 19 / 03 / 2019

¹ Dr. Öğretim Üyesi, Batman Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İktisat Bölümü, gokhan.karhan@batman.edu.tr

² Dr. Öğretim Üyesi, Batman Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İktisat Bölümü, mucahit.cayin@batman.edu.tr

Giriş

İktisadi gelişmenin belirleyicileri veya bileşenlerini araştıran birçok çalışmada bireysel özgürlüklerin teminatı olan mülkiyet haklarının önemine vurgu yapılmıştır. Araştırmalar özellikle yabancı yatırımcıların mülkiyet hakkının zayıf olduğu ülkelere yatırım yapmaktan kaçındıklarını işaret etmektedir. Zira iktisadi kararlar alınırken üzerinde durulması gereken en önemli risklerden birisi belirsizliktir. Yatırım kararlarının alınmasında önemli bir role sahip olması hasebiyle mülkiyet haklarının korunması, yatırımlar kanalıyla ülkelerin ekonomik büyüme performanslarını etkilemektedir.

Mülkiyet haklarının ekonomideki etkin rolünden ilk bahseden iktisatçı Adam Smith olmakla beraber bu konu R.H. Coase (1960) tarafından yayımlanan "Sosyal Maliyet Sorunu" isimli çalışma ile popülerlik kazanmıştır. Mülkiyet hakları konusu her geçen gün daha da fazla önem kazanmaktadır. North' a (2002:47) göre mülkiyet hakkı kişilerin kendi çabaları ile sahip oldukları mallar üzerindeki haklarıdır. Mülkiyet hakkı ile ilgili yapılan tanımlamaları ekonomik ve hukuki olarak iki farklı şekilde kategorize etmek mümkündür.

Ekonomik açıdan mülkiyet hakları kişilerin mal veya hizmetler üzerindeki nihai hakkını temsil ederken hukuki açıdan mülkiyet hakkı ise bireylerin nihai hak sahibi olmak için kullandıkları araçları temsil etmektedir (Oğuz, 2003:17).

Konu hukuki ve iktisadi yaklaşımlar açısından yorumlanacak olursa hukuk sisteminin mülkiyet haklarını net olarak tanımlamamış olması iktisadi hayatta işlem maliyetlerinin yükselmesine ve böylece iktisadi etkinlik bağlamında kar maksimizasyonu ilkesinin gerçekleştirilememesine sebep olacaktır. İktisadi bir amaç olan kar maksimizasyonunun sağlanabilmesi için hukuki bir kavram olan mülkiyet haklarının net olarak tanımlanması ve mevcut hukuk sistemi tarafından güvence altına alınması gerekmektedir (Aktan ve Vural, 2006:5). Mülkiyet hakları, kişilerin kontrolünde bulunan kıt kaynakları kullanılacağı dönemi etkileyerek kişilerin mülkiyetinde bulunan kaynakların daha uzun dönemdeki yatırımlar açısından değerlendirmelerini teşvik etmektedir. Mülkiyet haklarının olmaması durumunda kaynakların kontrolünün kimlerde olacağına dair belirsizlikler oluşacak ve kıt kaynakların daha kısa vadeli olmasına belki de ve gelecek kuşakların aleyhinde kullanılmasına neden olabilecektir (Kama, 2011: 200). Uzun (2009)' a göre gelişmekte olan ülkelerin dış kaynağa ya da desteğe olan bağımlılıkları söz konusu ülkeleri mülkiyet hakları hususunda reformlar gerçekleştirmeye zorlamaktadır. Dış finansmanın veya kaynakların gelişmiş ülkelerden yatırımlar kanalıyla gelişmekte olan ülkelere transferi hem ülkelerin iş bölümü ve uzmanlaşmadan daha fazla yararlanmasını sağlayacak hem de ülkenin finansman ihtiyacını karşılayarak rekabet gücünü artıracaktır. Böylece kalkınma süreçlerinde daha sağlam hukuki temellere oturmuş iktisadi yapının oluşmasını sağlanacaktır.

Mülkiyet haklarının ekonomik büyüme üzerindeki etkilerinden hareketle yapılan ve dört bölümden oluşan bu çalışmanın amacı, mülkiyet hakları ve ekonomik büyüme ilişkisini MINT3 (Meksika, Endonezya, Nijerya, Türkiye) grubu ülkeleri üzerinde incelemektir. Bu amaçla çalışmanın ikinci bölümünde konuya ilişkin literatür incelenmiştir. Üçüncü bölümde öncelikle çalışmanın verileri ve metodolojisi hakkında bilgi sunulmuş sonrasında ise ampirik sonuçlara yer verilmiştir. Sonuç ve politika önerilerin yer aldığı dördüncü bölümle çalışma sonlandırılmıştır. Bu çalışmanın, ele alınan örneklem, zaman periyodu ve veri seti açısından literatürdeki diğer çalışmalardan farklı olduğunu söylemek mümkündür.

1. Literatür

Mülkiyet haklarına ilişkin literatürde tanımlamada olduğu gibi hukuki ve iktisadi olarak iki kategoride incelemek mümkündür. Hukuki literatür çok geniş olmakla birlikte iktisadi literatürün daha dar kapsamlı olduğunu söylemek mümkündür.

Yukarda belirtildiği üzere mülkiyet haklarının iktisadi hayattaki yerine vurgu yapan ilk iktisatçı Adam Smith'tir. Smith (1904)'e göre mülkiyet hakları kişilere ihtiyaç duyduklarından daha fazlasını üretebilmeleri için teşvik edici bir unsurdur. Bireyler mülkiyet haklarının korunması ile daha fazla üreterek servet maksimizasyonunu gerçekleştirmeye çalışacaktır. Özellikle son yirmi yılda Mauro (1995), Knack ve Keefer (1995), Barro (1996), Aron (2000), Acemoğlu vd., (2001), (2002), (2004), (2005), Easterly ve Levine (2003), Dawson (2003), Rodrik (2004) gibi araştırmacılar ülkelerin uzun dönem büyüme performanslarında içinde mülkiyet hakları güvencesi de bulunan kurumların etkisine odaklanmış ve araştırmışlardır. söz konusu çalışmaların çoğunda [Örneğin Knack ve Keefer (1995), Acemoğlu vd., (2001), (2002), (2005)] mülkiyet hakları güvencesinin fazla olduğu durumda uzun dönem ekonomik büyüme performansın olumlu, mülkiyet hakları güvencesinin

³ MINT grubu ülkeleri, genç nüfuslu ülkeler olması, bu ülkelerden üçünün (Endonezya, Meksika ve Türkiye) G-20 ülke grubunda yer alması, önemli diğer ülkelere komşu olması ve Türkiye hariç diğer üç ülkenin hammaddeyi üretmesi gibi birçok avantaja sahip olarak bilinmektedir. Bu nedenle de bu ülkeler, dünyada çok hızlı gelişen ekonomilere sahip olan BRIC (Brezilya, Rusya, Hindistan, Çin) grubu ülkelerine alternatif olarak gösterilmekte ve yakın gelecekte hızlı gelişen ekonomiler arasında yerini alacağı iddia edilmektedir. Ancak bu avantajları kullanabilmek için, söz konusu ekonomilerde yeterli sermaye birikiminin olmadığı ve sürdürülebilir büyümeyi yakalamak için yerli ve yabancı sermayeye gereksinim duydukları da vurgulanmaktadır. Dolayısıyla bu ekonomilerde yerli ve yabancı sermaye sahiplerine gerekli güvenin verileceği ve haklarının korunacağı güçlü kurumsal reformlar önem arz etmektedir (Hayaloğlu, 2015: 18-19). Kısacası bu gibi gelişmekte olan ülkelerde güvence altına alınmış mülkiyet haklarının hayati önem taşıdığı altı çizilmektedir (Kasper, 2007: 99).

eksik olduğu durumda ise ekonomik büyüme performansının olumsuz etkilendiği görülmüştür (Locke, 2013:12-13 ve Çayın, 2017:68). Konu olarak bunlara benzer bir çalışma da Richardson (2005)'un çalışması örnek gösterilebilir. Çünkü Richardson (2005)'e göre Zimbabwe'de 2000-2003 döneminde yaşanan ekonomik problemlerin temelinde mülkiyet hakları ihlalleri yatmaktadır. Zira 2000'li yılların başında Zimbabwe'de hayata geçirilen toprak reformları ile birlikte gündeme gelen sınırlandırmalar ekonomik büyüme üzerinde olumsuz etkilere yol açmıştır. Ata ve Şahbaz (2013) ise Avrupa Birliği'ne üye 27 ülkenin verilerini yatay kesit yöntemini kullanarak mülkiyet hakları ve ekonomik büyüme ilişkisini incelemişlerdir. İnceledikleri çalışmadan elde ettiği sonuçlara göre mülkiyet haklarındaki iyileşmelerin ekonomik büyümeyi arttırdığı sonucuna ulaşmışlardır. Avrupa Birliği ülkeleri üzerine yapılmış diğer bir çalışma ise Haydaroglu (2015)'na aittir. Çalışmada Avrupa Birliği ve OECD ülkelerine ait 2007-2014 aralığındaki veriler ile panel sınır testi analizi yapılmış ve sonuç olarak mülkiyet hakları bu ülkelerin ekonomik büyümesini pozitif etkilediği bulgusuna ulaşmıştır.

Öte yandan literatürde mülkiyet haklarının bir bütün olarak ele alan çalışmaların yanında mülkiyet hakları altındaki kategorilerde yer alan fikri/sınai mülkiyet haklarının iktisadi büyüme üzerinde olan etkisinin incelediği çalışmalara da sıkça rastlanılabilmektedir (Uzun, 2009: 296). Mesela bu çalışmalardan biri Park ve Gınarte (1997)' e aittir. Araştırmacılara göre fikri mülkiyet hakları endeksindeki %1'lik bir artış Ar-Ge yatırımlarını %0,8 ve fiziki sermaye yatırımlarını %0,21 oranında arttırmaktadır. Bu nedenle mülkiyet haklarının korunmasının ekonomik büyüme üzerindeki etkisi tartışılmazdır. Thompson ve Rushing (1999) 55 gelişmiş ve gelişmekte olan ülkenin 1975-1990 aralığındaki verileri ile patent koruma ve büyüme arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Çalışma sonucunda araştırmacılar gelişmiş ülkelerde patent korumanın toplam faktör verimliliğini ve dolayısıyla ekonomik büyümeyi pozitif etkilediği bulgusunu elde etmişlerdir. Maskus vd., (2000) fikri mülkiyet haklarının korunmasının ekonomik büyüme üzerindeki etkisinin ülkelerin gelişmişlik seviyelerine bağlı olarak değişebileceğini bununla beraber teknolojik gelişme, yenilik, bilgi paylaşımı ve pazar yapısının da ekonomik gelişmeyi etkileyen diğer faktörler olduğunu belirtmişlerdir.

Kanwar ve Evenson (2003) ekonomik gelişme, AR-GE harcamaları ve fikri mülkiyet hakları arasındaki ilişkiyi araştırma periyodunu 1981-1985 ve 1986-1990 yılları olarak iki gruba ayırarak incelemiştir. Elde edilen sonuçlar mülkiyet hakları korumasının teknolojik yenilikler üzerinde önemli bir etkiye sahip olduğunu göstermektedir. Bununla beraber Fikri mülkiyet güvencesinin AR-GE yatırımlarını pozitif olarak etkilediği sonucuna ulaşmışlardır.

Hu ve Png (2013) 1981-2000 yılları arasında 72 ülkedeki 54 imalat endüstrisini inceledikleri çalışmalarında güçlü patent koruma hakkının özellikle yüksek gelirli ülkelerde daha hızlı büyümeye neden olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Sattar ve Mahmood (2011) fikri mülkiyet hakları ve ekonomik büyüme ilişkisini 1975-2005 periyodunda 38 ülke (11 üst gelirli, 16 orta gelirli, 11 düşük gelirli ülke olmak üzere) için araştırmıştır. Elde edilen sonuçlar fikri mülkiyet haklarının ekonomik büyüme üzerindeki etkisinin önemli olduğunu göstermektedir. Fakat bu etki gelişmiş ülkelerde orta ve düşük gelirli ülkelere nazaran daha güçlüdür. Benzer olarak orta gelirli ülkelerde düşük gelirli ülkelere nazaran etkinin daha şiddetli olduğunu söylemek mümkündür. Parlakyıldız ve Güvel (2015)'e göre fikri mülkiyet haklarının korunmasındaki %1'lik bir artış ekonomik büyümeyi %3.13 düzeyinde ve AR-GE yatırımlarını %1.62 düzeyinde artırmaktadır. Bu nedenle bir ülkedeki fikri mülkiyet haklarının korunması, o ülkenin ekonomik gelişmişlik seviyesi ile ilişkilidir.

2. Veri ve Metodoloji

Bu çalışmada içinde Meksika, Endonezya, Nijerya ve Türkiye'nin yer aldığı MINT grubu ülkeleri için 2007-2017 aralığındaki veriler kullanılarak mülkiyet hakları ve ekonomik büyüme ilişkisi incelenmiştir. Bu kapsamda panel veri metodolojisi kullanılmış ve kişi başı gayri safi yurtiçi hasıla (KBGSYİH), doğrudan yabancı yatırımları (DYY- GSYİH'nin %'si) ve Uluslararası Mülkiyet Hakları İndeksi (IPRI-International Property Rights Index) değişkenlerinden faydalanılmıştır. KBGSYİH ve DYY verileri Dünya Bankası Veri Tabanı (World Bank Data Base) ndan mülkiyet hakları verisi ise Uluslararası Mülkiyet Hakları İndeksi (IPRI) nden alınmıştır. Söz konusu veriler analiz edilmeden önce değişen varyans sorununa karşı değişkenlerden KBGSYİH değişkeninin doğal logaritması alınmıştır.

⁴ Mülkiyet hakları ölçümünde sıkça başvurulan ve ilki 2007 yılında yayınlanan Uluslararası Mülkiyet Hakları İndeksi (IPRI) üç alt kategoride toplam 11 başlık altında hesaplanmaktadır. Temel üç kategori Yasal ve Siyasi Çevre, Fiziki Mülkiyet Hakları ve Fikri Mülkiyet Hakları olarak sıralanmaktadır. Burada Yasal ve Siyasi Çevre kategorisinde yargı bağımsızlığı, mahkemelere güven, siyasi istikrar ve rüşvet konuları yer almaktadır. Fiziki Mülkiyet Hakları kategorisinde fiziki mülkiyet haklarının korunması, mülkiyetin kaydı, ödünç verme konuları bulunurken, Fikri Mülkiyet Hakları kategorisinde ise fikri mülkiyet haklarının korunması, patent koruma, telif hakkının çalınması ve ticari markaların korunması konuları bulunmaktadır (Uzun, 2009:300-303; Ata ve Şahbaz, 2013:164-165).

3. Ampirik Sonuçlar

Panel veri analizinde birim kök test yapılmadan önce her bir i'nin birbiriyle ilişkisi olduğunu tespit etmek için yatay kesit bağımlılığı test edilir. Eğer yatay kesit bağımlılığı yoksa 1. Nesil birim kök testleri, yatay kesit bağımlılığı varsa 2. Nesil birim kök testleri kullanılır. Panel veri analizinde yatay kesit bağımlılığını test etmek için Pesaran (2004) CDLM, Breusch-Pagan CDLM1, Pesaran (2004) CDLM2 testleri kullanılır. CDLM1 ve CDLM2 T>N yani zaman boyutu yatay boyuttan büyükse kullanılır. CDLM testi ise N>T yani yatay boyut zaman boyutundan büyükse kullanılır. Yatay kesit bağımlılığı testlerinde sıfır hipotezi yatay kesit bağımlılığı yoktur ve alternatif hipotez ise yatay kesit bağımlılığı vardır şeklindedir.

Tablo 1: Yatay-kesit Bağımlılığı Testleri

Sabit Model	KBGSYİH		DYY		IPRI	
	Statistic	p-value	Statistic	p-value	Statistic	p-value
CD_{lm} BP,1980)	12.131	0.059*	7.085	0.313	13.007	0.043**
CD_{lm} (Pesaran, 2004)	1.770	0.038**	0.313	0.377	2.023	0.022**

Not: $\Delta y_{i,t} = d_i + \delta_i y_{i,t-1} + \sum_{j=1}^{p_i} \lambda_{i,j} \Delta y_{i,t-j} + u_{i,t}$ modelinde gecikme sayısı (p_i) 1 olarak alınmıştır. ***, **, * işaretleri sırasıyla %1, %5 ve %10 anlamlılık düzeyini göstermektedir

Olasılık değerleri dikkate alındığında kişi başı milli gelir ve IPRI değişkenleri için yatay kesit bağımlılığının olduğu şeklinde alternatif hipotez kabul edilmektedir. Ancak DYY değişkeni için yatay kesit bağımlılığının olmadığı şeklindeki sıfır hipotezi kabul edilmektedir. Paneli oluşturan ülkelerde ihracat yapıları farklı olduğu için yabancı sermayenin yatırım tercihleri farklılık göstermektedir. 2. nesil birim kök testleri ise değişkenlerin durağan olup olmadıklarını her bir ülke için tek tek test edebilen ve zaman boyutu yatay boyuttan büyükken uygulanabilen (T>N) cross-sectionally augmented Dickey–Fuller (CADF) uygulanacaktır. CADF testinde hipotezler sıfır hipotezi seri birim kök taşıyor ve alternatif hipotez seri birim kök taşımaz şeklindedir. Eğer CADF test istatistiği, kritik değerden küçükse o ülke serisinin durağan olduğunu gösterir. Eğer CADF test değeri, kritik değerlerden büyük ise boş hipotez kabul edilir ve o ülkenin serisinin durağan olmayan süreç karakteristiğine sahiptir.

Tablo 2: CADF Birim Kök Testi

	Sabit		Sabit ve Trend	
	Gecikme	CADF-stat	Gecikme	CADF-stat
<u>KBGSYİH</u>				
Meksika	3	-1.089	3	-2.759
Türkiye	1	-3.233*	2	-2.928
Endonezya	1	-1.637	4	-3.892**
Nijerya	1	-0.853	1	-2.507
Panel		-1.193		-2.731*
<u>DYY</u>				
Meksika	2	-2.932	2	-3.998**
Türkiye	2	-2.998*	2	-3.310
Endonezya	1	-2.389	1	-3.116
Nijerya	1	-2.775	1	-3.189
Panel		-2.698***		-3.205***
<u>IPRI</u>				
Meksika	1	-2.871	1	-2.878
Türkiye	1	-2.645	1	-2.553
Endonezya	1	-2.274	1	-3.579*

Nijerya	1	-5.494***	1	-7.219***
Panel		-2.596***		-2.715

Not: Maksimum gecikme uzunluğu 4 olarak alınmış ve optimal gecikme uzunlukları, Schwarz bilgi kriterine göre belirlenmiştir. CADF istatistiği kritik değerleri, sabitli modelde -4.11 (%1), -3.36 (%5) ve -2.97 (%10) (Pesaran 2007, tablo I (b), p:275) ; sabit ve trendli modelde -4.67 (%1), -3.87 (%5) ve -3.49 (%10) (Pesaran 2007, tablo I(c), p:276). Panel istatistiği kritik değerleri, sabitli modelde -2.57 (%1), -2.33 (%5) ve -2.21 (%10) (Pesaran 2007, tablo II(b), p:280) ; sabit ve trendli modelde -3.10 (%1), -2.86 (%5) ve -2.73 (%10) (Pesaran 2007, tablo II (c), p:281). Panel istatistiği, CADF istatistiklerinin ortalamasıdır.

Test istatistikleri Pesaran (2007) tarafından elde edilen kritik değerlerle karşılaştırıldığında her ne kadar bazı ülkeler de birim kök olmadığı sonucu çıksa da değişkenlerin uzun hafıza gösterdiği varsayılarak analiz değişkenlerin birim kök taşıması nedeniyle birinci farkları alınarak devam edilmiştir.

Tablo 3: Yatay-kesit Bağımlılığı ve Homojenite Testleri

Regression Model: $KBGSYIH_{it} = \alpha_i + \beta_{1i}DYY_{it} + \beta_{2i}IPRI_{it} + \varepsilon_{it}$	Statistic	p-value
Yatay-kesit Bağımlılığı Testi		
LM (BP, 1980)	80.204	0.00***
CD_{lm} (Pesaran, 2004)	15.697	0.00***
CD (Pesaran, 2004)	8.596	0.00***
LM_{adj} (PUY, 2008)	16.873	0.00***
Homojenite Testleri		
$\Delta\epsilon$	1.784	0.037**
$\Delta\epsilon_{adj}$	2.185	0.014**

Not: ***, **, * işaretleri sırasıyla %1, %5 ve %10 anlamlılık düzeyini göstermektedir

Olasılık değerleri dikkate alındığından yatay kesit bağımlılığının ve heterojenitenin olduğu alternative hipotez kabul edilir. Buna göre yatay kesit bağımlılığını dikkate alan ve heterojen tahmine dayalı eş bütünleşme yöntemleri kullanılır.

Tablo 4: Yapısal Kırılmasız Panel Eşbütünleşme Testleri

Testler	Sabit			Sabit ve Trendli		
	İstatistik	Asimptotik P Değeri	Bootstrap P Değeri	İstatistik	Asimptotik P Değeri	Bootstrap P Değeri
Hata Düzeltme						
Group_tau	-2.154	0.017**	0.172	-4.642	0.00***	0.074*
Groupalpha	-1.642	0.097*	0.295	-2.683	0.00***	0.127
Panel_tau	-1.129	0.143	0.379	-6.016	0.00***	0.012**
Panel_alfa	-1.782	0.039**	0.394	-7.358	0.00***	0.029**
LM bootstrap						
LM_N^+	40.097	0.00***	0.891	82.294	0.00***	0.837

Not: Testin sıfır hipotezi eşbütünleşme yok şeklindedir. Hata Düzeltme testinde gecikme ve öncül bir olarak alınmıştır. Bootstrap olasılık değerleri 1.000 tekrarlı dağılımdan elde edilmiştir. Asimptotik olasılık değerleri, standart normal dağılımdan elde edilmiştir. ***, **, * işaretleri sırasıyla %1, %5 ve %10 anlamlılık düzeyini göstermektedir

Tabloya göre test istatistiklerinin olasılık değerleri %1, %5 ve %10 güven aralıklarının altındadır. Bu durum bizim eşbütünleşme metodlarını uygulamamıza izin vermektedir. Uygulanan eş-bütünleşme testleri yatay kesit bağımlılığını dikkate almakta ve heterojen yapıya uygundur. Hata düzeltme ve Lagrange çarpan test istatistikleri tablo 5'te özetlenmektedir. Eğer hem asimptotik hem de bootstrap değerleri hata düzeltme testlerinde dikkate değer ise değişkenler arasında anlamlı bir eş-bütünleşme bulunmaktadır. Diğer taraftan, LM bootstrap testine göre, asimptotik test istatistiklerine göre değişkenler arasında bir eş bütünleşme bulunmaktadır.

Tablo 5: Yatay-kesit Bağımlılığını Dikkate Alan Panel Eş-Bütünleşme Tahminçileri

	Tahminci	Sabit	DYY	IPRI
Pesaran (2006)	CCE	-1.1932 (0.146)	0.034 (0.075)*	0.002 (0.013)**
Eberhardt ve Teal (2010)	AMG	-1.896 (0.059)*	0.058 (0.011)**	0.014 (0.028)**

Not: ***, ** ve * işaretleri %1, %5 ve %10 anlamlılık düzeylerini göstermektedir. Parantez içindeki değerler olasılık değerleridir.

CCE tahmincisine göre DYY değişkeni %10 ve IPRI değişkeni %5 anlam seviyesinde istatistiksel olarak anlamlıdır. Buna göre doğrudan yabancı sermaye yatırımları bir birim arttığında kişi başı gayrisafi yurt içi hasıla %0.034 artmaktadır. Aynı durum mülkiyet hakları içinde geçerlidir. Mülkiyet hakları değişkeni bir birim arttığında kişi başı gayrisafi yurt içi hasıla %0.002 artmaktadır. Genel itibariyle doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının kişi başı gayrisafi yurtiçi hasılaya katkısı mülkiyet haklarından daha fazladır. AMG tahmincisine göre doğrudan yabancı sermaye yatırımları ve mülkiyet hakları değişkeni %5 anlam seviyesinde istatistiksel olarak anlamlıdır. Buna göre doğrudan yabancı sermaye yatırımları bir birim arttığında kişi başı gayrisafi yurt içi hasıla %0.058 artmaktadır. Aynı durum mülkiyet hakları içinde geçerlidir. Mülkiyet hakları bir birim arttığında kişi başı gayrisafi yurt içi hasıla %0.014 artmaktadır. Yine AMG modelinde de doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının kişi başı gayrisafi yurtiçi hasılaya katkısı mülkiyet haklarından daha fazla olduğu görülmektedir. Doğrudan yabancı sermaye yatırımları ülkelerin ihracat potansiyellerini artırarak ödemeler bilançosuna pozitif etki yaratmakta ve nitelikli büyüme sağlamaktadır. Doğrudan yabancı sermaye yatırımları ile birlikte paneli oluşturan ülkelerde teknolojik gelişmenin hızlanması, firmaların reorganizasyonu ile taşma etkisi yaratmaktadır. Mülkiyet haklarının ekonomik büyümeye daha fazla katkı sağlaması ise piyasa ekonomisinin yerleşmesi ve kamunun yarattığı pozitif dışsallıklara bağlıdır (Adıgüzel vd., 2012).

Tablo 6: Panel VAR ve VECM Nedensellik

	Kısa Dönem Nedensellik			Uzun Dönem Nedensellik
	Δ (KBGSYİH)	Δ (DYY)	Δ (IPRI)	ECT(-1)
Δ (KBGSYİH)	-	0.042 (0.078)*	0.376 (0.828)	-0.572 [5.428]***
Δ (DYY)	2.837 (0.042)	-	4.523 (0.104)	-0.121 [-0.806]
Δ (IPRI)	2.107 (0.048)	0.549 (0.759)	-	-0.085 [-0.034]

Not: ***, **, * işaretleri sırasıyla %1, %5 ve %10 anlamlılık düzeyini göstermektedir.

Doğrudan yabancı sermaye yatırımlarından ve mülkiyet haklarından kişi başı gayrisafi yurtiçi hâsılaya %5 anlam seviyesinde kısa dönem nedensellik bulunmaktadır. Aynı zamanda kişi başı gayrisafi yurtiçi hâsıladan doğrudan yabancı sermaye yatırımlarına %10 anlam seviyesinde kısa dönem nedensellik bulunmaktadır. Uzun dönemde ise doğrudan yabancı sermaye yatırımlarından ve mülkiyet haklarından bir bütün halinde kişi başı gayrisafi yurtiçi hâsılaya %1 anlam seviyesinde nedensellik bulunmaktadır. Doğrudan yabancı sermaye yatırımları finansal ve ticari açıklık oranı yükseldikçe uzun dönemde ekonomik büyümeye daha fazla katkı sağlayacaktır. Ampirik analiz periyodu içerisinde paneli oluşturan ülkeler önemli derecede özelleştirme uygulaması yapmıştır. Özelleştirme ile birlikte ölçek artışları yaşanmış ve istihdama büyük katkıları olmuştur. Ayrıca özelleştirme uygulamaları ile birlikte reel sektörün kırılabilirliği azalmıştır. Dolayısıyla doğrudan yabancı sermaye yatırımları ile birlikte verimlilik artışı sağlanmış ve ekonomik büyümeye uzun dönemde pozitif etkilemiştir. Doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının istihdam yaratması ile birlikte kapasite kullanım oranları yükselmiştir (Koçyigit vd., 2015).

Sonuç ve Değerlendirme

Gelişmekte olan ülkelerin büyüme ve kalkınmanın finansmanında yurt dışı tasarruflara ve teknoloji transferine ihtiyaç duymaktadır. Bu nedenle doğrudan yabancı sermaye yatırımları ve mülkiyet hakları gelişmekte olan ülkelerde ekonomik büyümenin en önemli temel bileşenlerinden biridir. Öte yandan doğrudan yabancı sermaye yatırımları büyük pazarlara ulaşmada ve ucuz işgücü avantajı nedeniyle gelişmekte olan ülkeleri tercih etmektedir. Bu çalışmada Meksika, Türkiye, Endonezya ve Nijerya için 2007-2017 döneminde gayri safi yurtiçi hasıla bileşenleri araştırılmak istenmiştir. Bu amaçla kişi başı gayri safi yurtiçi hasıla, doğrudan yabancı yatırımları (GSYİH'nin %'si) ve uluslararası mülkiyet hakkı değişkenleri kullanılmıştır. Ampirik analizlerde panel veri metodolojisinden faydalanılmıştır. Kişi başı gayrisafi yurtiçi hasıla ve mülkiyet hakları değişkenleri için yatay kesit bağımlılığının olduğu, doğrudan yabancı sermaye yatırımları değişkeni için yatay kesit

bağımlılığının olmadığı tespit edilmiştir. 2. Nesil birim kök testi için Pesaran (2007) CADF testi uygulanmıştır. Her ne kadar bazı ülkeler de birim kök olmadığı sonucu çıksa da değişkenlerin uzun hafıza gösterdiği varsayılarak analiz değişkenlerin birim kök taşıması nedeniyle birinci farkları alınarak devam edilmiştir. Daha sonra yapılan LM testleri ile modelde yatay kesit bağımlılığının ve heterojenitenin olduğu tespit edilmiştir. Hata düzeltme testlerinde ve LM bootstrap eş bütünleşme testlerinde değişkenler arasında uzun dönemli ilişki bulunmuştur. Pesaran (2007) tarafından geliştirilen CCE ve Eberhardt ve Teal (2010) tarafından geliştirilen AMG tahmincilerine göre doğrudan yabancı sermaye yatırımları ve mülkiyet hakları değişkenleri kişi başı gayrisafi yurtiçi hasıla üzerinde pozitif etkiye sahiptir. Son olarak doğrudan yabancı sermaye yatırımlarından ve mülkiyet haklarından değişkenlerinden ayrı ayrı kişi başı gayrisafi yurtiçi hâsilaya kısa dönemde, doğrudan yabancı sermaye yatırımlarından ve mülkiyet haklarından bir bütün halinde uzun dönemde kişi başı gayrisafi yurtiçi hâsilaya nedensellik olduğu sonucuna varılmıştır. Doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının büyüme katkısının daha fazla olmasının en önemli nedeni küresel olarak ticaret ve yatırım hareketleri önündeki sınırlamaların ortadan kaldırılması ve paneli oluşturan ülkelerde özelleştirmelerin yapılması, teknolojik gelişmelerin yayılma etkisinin çok hızlı olmasıdır. Ayrıca gelişmekte olan ülkelerin serbest piyasaya entegrasyonu ile mülkiyet haklarının ekonomik büyümeye daha fazla katkısının olacağı aşikârdır. Çalışmadan elde edilen bulgular ışığında, ülkeler arasında farklılık gösteren makroekonomik performansın mülkiyet haklarının korunması ile doğrudan ilişkili olduğunu söylemek mümkündür. Bu nedenle söz konusu ülkelerde güçlü bir şekilde mülkiyet haklarının korunması ve güvence altına alınması, ekonomik kalkınma süreçlerine olumlu yansımacaktır.

Kaynakça

- Adıgüzel, U., Bayat, T., ve Kayhan, S. (2012), Long Term Impact of Financial System on Import Demand For Turkey, *Doğuş Üniversitesi Dergisi*, 13(2), 173-188.
- Aktan, C. C. ve Vural, T. (2006), Eski Kurumsal İktisat, *Kurumsal İktisat*, 1-18.
- Ata, A. Y. ve Şahbaz, A. (2013), Mülkiyet Hakları ile Ekonomik Büyüme Arasındaki İlişki: AB Ülkeleri Üzerine Ampirik Bir İnceleme, *Sosyoekonomi*, 2, 161-180.
- Breusch, T. S. ve Pagan, A. R. (1980), The Lagrange Multiplier Test and Its Application to Model Specification in Econometrics, *The Review of Economic Studies*, 47, 239-253.
- Coase, R. H. (1960), The Problem of Social Costs, *Journal of Law and Economics*, 3, 1-44.
- Çayın, M. (2017), *Kurumsal Yapı ve Yerel Ekonomik Kalkınma: Erzurum ve Batman Üzerine Bir Saha Araştırması*, Atatürk üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi, Erzurum.
- Eberhardt, M. ve Teal, F. (2010), Productivity Analysis in Global Manufacturing Production, http://degit.sam.sdu.dk/papers/degit_15/c015_019.pdf, (14.09.2018).
- Hayaloğlu, P. (2015), MINT Ülkelerinde Demokrasi Ekonomik Büyüme Nasıl Etkilemektedir?, *Uluslararası Ekonomi ve Yenilik Dergisi*, 1 (1), 17-29.
- Haydaroğlu, C. (2015), The Relationship Between Property Rights and Economic Growth: An Analysis of OECD and EU Countries, *Law and Economics Review*, 6 (4), 217-239.
- Hu, A. G. ve Png, I. P. (2013). Patent Rights and Economic Growth: Evidence From Cross-Country Panels of Manufacturing Industries, *Oxford Economic Papers*, 65(3), 675-698.
- Kama, Ö. (2011), Yeni Kurumsal İktisat Okulunun Temelleri, *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 13(2), 183-204.
- Kanwar, S. ve Ehvansen, R. (2003), Does Intellectual Property Protection Spur Technological Change, *Oxford Economic Papers*, 55, 235-264.
- Kasper, W. (2007), *Ekonomik Özgürlük ve Gelişme*, (Çev. B. Akın), Liberte Yayınları, Ankara.
- Koçyiğit, A., Bayat, T., Kayhan, S. ve Şentürk, M. (2015), Short and Long Term Validity of Export-Led Growth Hypothesis In BRICS-T Countries: A Frequency Domain Causality Approach, *J. Asian Dev. Stud*, 4(3), 113-129.
- Maskus, K. E. (2000), *Intellectual Property Rights in The Global Economy*, Washington, DC: Institute For International Economics.
- Locke, A. (2013). Property Rights and Development Briefing: Property Rights And Economic Growth. <http://www.refworld.org/pdfid/523ab6dc4.pdf>, (14.09.2018).

- North, D. C. (2002), *Kurumlar, Kurumsal Değişim ve Ekonomik Performans*, (Çev. G. Ç. Güven), Sabancı Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- Park, W. G. ve Ginarte, J. C. (1997), Intellectual Property Rights and Economic Growth, *Contemporary Economic Policy*, 15(3), 51-61.
- Parlakıldız, F. M. ve Güvel, E. A. (2015), Fikri Mülkiyet Hakları ve Ekonomik Büyüme Arasındaki İlişki: G8 Ülkeleri Üzerine Bir Uygulama, *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 24(2), 75-92.
- Pesaran, H. M. (2004), General Diagnostic Tests for Cross Section Dependence in Panels. *Working Paper University of Cambridge*, 0435.
- Pesaran, M. H. (2006), Estimation and Inference in Large Heterogeneous Panels with a Multifactor Error Structure, *Econometrica*, 74(4), 967-1012.
- Pesaran, M. H. (2007), A Simple Panel Unit Root Test in The Presence of Cross-Section Dependence, *Journal of Applied Econometrics*, 22(2), 265-312.
- Pesaran, M. H. ve Yamagata, T. (2008), Testing Slope Homogeneity in Large Panels, *Journal of Econometrics*, 142(1), 50-93.
- Pesaran, M.H., Ullah, A. ve Yamagata, T. (2008). A Bias-Adjusted LM Test of Error Cross Section Independence, *Econometrics Journal*, 11 (1), 105–127.
- Richardson, C. J. (2005), The Loss of Property Rights and The Collapse of Zimbabwe, *Cato J*, 25, 541.
- Sattar, A. ve Mahmood, T. (2011), Intellectual Property Rights and Economic Growth: Evidences From High Middle and Low Income Countries, *Pakistan Economic and Social Review*, 163-186.
- Thompson, M. A. ve Rushing F. W. (1999), An Empirical Analysis of The Impact of Patent Protection on Economic Growth: An Extension, *Journal of Economic Development*, 24(1), 67-76.
- Uzun, A. M. (2009), Mülkiyet Hakları ve Ekonomik Gelişme, *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 23(1). 291-308.
- Westerlund, J. (2007), Testing for Error Correction in Panel Data, *Oxford Bulletin of Economics and Statistics*, 69(6), 709-748.
- Oğuz, F. (2003). Mülkiyet Hakları: Bir Ekonomik Analiz. Roma Yayınları.
- Smith, A. (1904). The Wealth of Nations, [2003]. Book I.